

KRONIKA

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVIJAH

Münchenska založba Schneekluth je letos oktobra izdala roman Branka Hofmana *Noč do jutra* (*Nacht bis zum Morgen*). Prevedla sta ga Sabine Reese in Peter Scherber.

Roman je bil predstavljen na Frankfurtskem knjižnem sejmu. Zasedili smo tudi že prve odmeve v nemškem tisku in na radiu. V *Neue Zürcher Zeitung* (5. in 6. novembra 1983) ga je predstavila Ilma Rakusa pod naslovom »Bewältigungsversuche« (Poskusi obvladavanja) in pri tem ugotovila: »Hofman poskuša ustvariti vtis, da posreduje ‚resničnost‘ nespremenjeno. Osebnost, posredno pa tudi kolektivno preteklost — in vzporedno k temu razščiščevanje Minkinega kriminalističnega primera — obvladuje s pomočjo realističnih pripovednih sredstev kot n drobno iskanje resnice; ... Hofmanov govor je besedno bogat in večpomenski, spretno uporablja retrospektivno tehniko notranjega monologa, v katerem se razkrivajo intimni pogledi ne samo žrtev, ampak tudi rabljev. S svojim romanom skuša Hofman vsaj delno nadoknaditi, kar sta si prizadevala pozabiti zgodovino pisje in človeški spomin.«

V *Kieler Nachrichten* (27. oktobra 1983) ja piše *K. H. Lembke* pod naslovom »Brisantes Thema«: »Vsebinska je s svojo zgodovino dejstev, spomini na partizanske čase, sanjami iz preteklosti, oživljanjem maščevalnosti, izoblikovanimi značaji in opisom družbene sredine slogovno tako obvladana, da je treba govoriti o pomembnem literarnem delu.«

Tudi revija *Die Brücke* iz Dortmundada je v decembrski številki objavila zelo ugodno oceno Hofmanovega romana. Napisala jo je dr. Mareta Linden.

*

V daljnem Sverdlovsku na Uralu se vsako leto spomnijo slovenske poezije: pred leti je pesnik Jakob Andrejev ustanovil »Most prijateljstva«, čisto posebno skupino, katere naloga je širjenje vednosti o slovenski literaturi. Večinoma so to pesniki, ki si prizadevajo spoznati naš jezik in kulturo, okrog njih pa se zbira precejšen krog občinstva, ki to njihovo dejavnost podpira. Ena takih manifestacij kulturnega prijateljstva je vsakoletna prireditev ob našem Dnevu republike, ki je zmerom posvečena slovenski literaturi. Tako je bilo tudi tokrat: javna prireditev, kot opozorilo nanjo pa tik pred njo (26. XI. 1983) opazna objava v *Večernem Sverdlovskem*, v kateri je govor o našem prazniku, o Sloveniji, Ljubljani, o kulturnih vezeh med nami, predvsem pa o slovenski poeziji, ki jo tokrat ilustrirajo tri pesmi s partizansko oziroma vojno tematiko (*Lili Novy*, *Kajuh*, *Lojze Krakar*).

*

V najnovejši, tokrat kar v trojni številki (julij — december) prinaša znana rimska revija *STILB* obsežnejši cikel v slovenščini še neobjavljenih pesmi Cirila Zlobca in kratek esej o pesniku. Napisal ga je Arnaldo Bressan, ki je prevedel tudi pesmi. Ko Bressan razčlenjuje Zlobčevo osebnost in poezijo, ugotavlja med drugim: »... V trenutku, ko se beseda, zvesta svojemu notranjemu zvenu, osvobodi, sta njena najgloblja duša ritem in pesem. Toda ko se tako rodi besedi, kot Slovenec

in kot pesnik, v neki vrsti *orfejstva* besede in bivanja, postane rana, ki ga razpolavlja, le še bolj tragična in boleča. Izvirni upor, iz katerega se je rodil v pesniško besedo, je namreč, gledano biografsko, *pozen* v odnosu do otroštva (izročena za zmerom ne samo lastnim zarjam, ampak tudi genocidu naroda in kraški bedi) in *prezgoden* v odnosu do časa, ki mu sledi: to ni adolescenca, temveč izgnanstvo, vojna na Krasu in groza. Ta *dejanski* in irealni lom — tesnoba, ki jo je porodil in vrgel na površje čas, prostor, preutrujen od krikov in verig, pa vendar prazen in brez meja, tragično nasprotje, ker je nerešljivo — je v letih njegovega življenja *glavna rana*, ki od vrha do tal razpolavlja krvaveče veselje: toda hkrati in z enako intenziteto obnavlja njegovo prvobitno in *orfejско zaupanje* v besedo, ki ga edina lahko ozdravi in začasno reši (»ki tudi sama je življenje«). Po osvoboditvi se je ta rana ohranila zaradi nasprotja v njej sami: ne beg nazaj, temveč zvestoba pokrajini bitja, ki stopa pred njo (in to je v vsakem od nas biografski čas otroštva, ki se pri Zlobcu neprestano prelamlja); ne beg iz resničnosti, temveč sanje in potreba po svetu, ki naj bi v našega prinesel nekakšno *tostranost* svojih protislovij in tragedij, in ga tu rešil. Z bosimi in krvavečimi nogami, pa vendar suveren po kamnitih kraških pašnikih, partizan v »moških letih našega otroštva« (naslov enega njegovih romanov), človek osvobojenja in ljubezni, jih Zlobec ne bo nikoli nehal tehtati (navdihuje jih z bolečino in nesrečo) saj jih nenehno vrača k njihovim (svojim) prostorom jutranje zarje (tostran sleherne rane) v nepretrganem potovanju, ki v njegovi poeziji ne vodi nikoli iz resničnosti v irealnost, temveč — kot k podzemnim kraškimi vodami — k njihovim bolj človeškim *koreninam*. »Pobeglo otroštvo«, vojna in smrt, ljubezen, razočaranje v socialnost in zgodovino so

torej najbolj značilne zlobčevske teme (kot ugotavlja slovenska kritika): ker pa so hkrati tudi najvišje in poslednje v življenju, utirajo pesniku bolj kot druge prosto pot v lastno (našo) *globino*...«

*

Znani italijanski pesnik mlajše generacije, Dante Maffia, je prav tako v decemberski številki (1983) rimske revije za kulturo *Idea* objavil pod naslovom *Etična in občanska poslanica Cirila Zlobca* zanimiv esej o pesnikovi italijanski zbirki, ki je pod naslovom *I ritorni sul Carso* (Vračanja na Kras) izšla predlanskim v Padovi. Maffia piše o Zlobčevi poeziji z velikimi simpatijami. Naj navedemo nekaj značilnih odstavkov: »... Iz te vere-nevere nastajajo nekatere stalnice Zlobčeve poetike: poudarjena nežnost, ki so z njo prežete mnoge pesmi (še posebej pesmi intimistične narave, v katerih je govor o domu, družini, otroštvu, Krasu), globok smisel za skrivnost, za tisto senco, ki stoji za stvarmi in dogodki in zbuja radovednost, strastna sla po vednosti in, končno, sam odnos do poezije, ki je odkrito nejeveren in hkrati do kraja zaupljiv, vse do tiste meje, ko se v celoti predaja besedi, ko besedi zaupa rojstvo luči: »In na začetku je bila beseda, / v temo zapisana beseda, / temna luč v temi čakala je, / da jo prižge pogled človeka...« Takoj nam postane jasno, da pesnikov izrazni svet nenehno poživljajo in se hkrati v njem topijo nedoločljive barve, ki imajo tudi takrat, ko se zdijo komaj nakazane, zelo močno realistično podstat. Zlobec je prepričan, kot vsi veliki pesniki, da narave ne smemo nikoli izdati, niti takrat, ko višje sile skušajo zadušiti sveti ogenj, ki se poraja iz mesa, da bi postal beseda in harmonija. V zbirki je pesem — *Kot da nisem* — v kateri se misterij utelesi v brezmejno muko prav zaradi meja, ki vklepajo naše življenje; človek se znotraj njih premetava in muči, da bi stopil

iz navajenih parametrov. Na nas pritiska, brezčuten in neustavljiv tok vprašanj, ki ne pričakujejo odgovora in so znamenje velikanske moči, ki poskuša iz brezštevilnih mozaičnih kamenčkov sestaviti neomejeno vesolje prav iz teh najmanjših delcev... Pesnika odlikuje nenavadna zavest o tem, kaj je poezija, jasna zavest o njeni vlogi, ki združuje metafizične in nemetafizične pomene in je izvir njene moči v tem, da poezije ne pojmuje kot golo obliko. Pesnik ve, kot pravi T. S. Eliot, da »poezija prav gotovo ni pouk o morali in niti norma za politično akcijo«, in zato si lahko privoščiti, da brezskrbno stopa v svoje verze, vse do tiste stopnje, ko jim zaupa, pravzaprav besedi, ki jih oblikuje, nalogo, da ga rodijo vsak dan znova iz najpopolnejšega ničā, iz tišine: »Spet od samega začetka, / z zaupljivostjo otroka.« Tako je poezija osvobojena sleherne individualne pripadnosti »in postane zadeva vseh«, kot je ugotovil Maurice Blanchot v zvezi s *Poesie involontaire* Paula Eluarda. Zlobec stopa po tistih potih umetnikov, ki so se napotili skozi misterij teme, da bi, ko pride čas, uzrli vse stvari v njihovi prvobitni čistosti in se tudi sami potopili v to čistost, da bi prišli do luči brez misli, da bi mogli tudi najmanjšo stvar spreminiti. Zdi se, da Zlobčeve pesmi živijo v nekem dokončnem in hkrati začasnem ozračju in da se je slehernā beseda rodila prvič...«

*

Dvojna številka sarajevskega časopisa Dalje (5, 6) je posvečena književnemu delu Samuela Becketta. Natisnjenih je več prispevkov tujih kritikov in esejistov od spominov na osebne stike s tem nobelovcem do analize posameznih njegovih del. V razdelku Listine časa priobčjuje odgovorni urednik tega časopisa Oskar Davičo svoje pismo Titu, napisano v decembru

leta 1940. Pospremljeno je s komentariji in spomini na takratne dogodke, ki so hoteli Daviča, takratnega vodja agitpropa v Srbiji, izločiti iz partijskega delovanja, češ da je, kakor komentira avtor sam, trockist in privrženec IV. internacionale. V teh prizadevanjih sta se baje najbolj izkazala Milovan Djilas in Radovan Zogović, oba književnika, seveda prvi danes po svojem literarnem ustvarjanju komaj znan. Davičo je hotel vse spletke okrog sebe ves ogorčen sporočiti Titu, kar je tudi storil v pismu, katerega odlomek objavljamo: »Junija tega leta so mi povedali, da sem na zahtevo ata v preiskavi zaradi sodelovanja v nekem časopisu (Pečat). Oseba, ki mi je to povedala, mi je bila pristojna to sporočiti. Na mojo nadaljnjo zahtevo, da bi raziskala razloge in povode za moje sodelovanje v tem glasilu, mi je tisti tovariš rekel: »Tega ne morem in ne bom. To ni v moji pristojnosti.«

Odtlej je minilo več mesecev. Čeprav sem šel na živce vsem *znanecem*, ko sem silil za komisijo, do današnjega dne nisem dobil niti obljube in besede tolažbe v slogu: »Vse bo v redu!« To me slabo zadovoljuje. Prvič, ker ves ta čas ostajam izoliran, ob strani, ne da bi kaj počel. Smisel mojega življenja pa ni čemenje v zakotju, ampak boj za osvoboditeljsko stvar. Drugič, bil sem in sem ostal prepričan, da moj primer ni osamljen, ampak da je samo en člen v vrsti nedovoljenih postopkov določene skupine tovarišev osi, ki sebično, brez predsodkov in skrbi o ljudeh, odkrivajo in teptajo vse tiste udeležence gibanja, ki imajo dovolj »neuidevnosti«, da se onim »osebno« zamerijo in da se uslužno ne pokorijo njim, to je njihovim razumevanjem, in tako udušijo svojo osebnost, svoje misli in dojemanja o umetnostnih problemih, ki s strankino politiko nimajo veliko skupnega. Ko se obračam na vas, se pritožujem čez te ljudi v prepričanju, da boste imeli razumevanje

tako zame kakor tudi za podlosti vam znanih, čeprav tukaj neimenovanih tovarišev, in moči, da obsodite in razbijete to zastrto petkovsko prakso, ki je za naše gibanje več kot škodljiva . . . »

*

Novosadska Polja prinašajo v 296. številki med drugim pogovor z Ješom Denegrijem, kustosom beograjskega Muzeja sodobne umetnosti. V pogovoru z Balintom Sombatijem Denegri komentira likovna dogajanja pri nas in v svetu v zadnjih dvajsetih letih. Med ocenami lahko preberemo predstavitev knjige *Nov mednarodni ekonomski in nov mednarodni informativni red*, ki so jo napisale Breda Pavlič, Siz Hamelink in Maja Budiščin, raziskovalke iz Ljubljane, Haaga in Novega Sada. Miroljub Radojković piše, da so svojo nalogo le deloma opravile, kajti tu po njegovem ne gre za iskanje novega pristopa, ampak le za sistematiziran pregled novih spoznanj in dejstev. Jelena Stakić pa ocenjuje knjigo Vida Pečjaka *Veliki psihologi o psihologiji*, ki je letos izšla v srbohrvaškem prevodu Milorada Čuka. V tej knjigi je Pečjak zbral nekatera razmišljanja psihologov po svetu, s katerimi si je dopisoval, in ta razmišljanja tudi komentiral. Pisma psihologov, piše Stakićeva, je izredno zanimivo prebirati, Pečjakovo analizo pa tudi, toda na koncu bralce vendarle ostane brez pravega odgovora. Razume se, da bi lahko navedli nekatera mišljenja, ki so se nam zdela značilna, lahko bi prikazali del Pečjakovih previdno izpostavljenih opažanj nesklepov na podlagi numerične obdelave kazalcev, pridobljenih z analizo vsebine iz pisem, vendar se nam zdi, da bi bilo to iz več razlogov zgrešeno. Prvič, raznovrstnost stališč je tolikšna, da bi bilo označevanje nekaterih kot značilnih nujno osebno, to pa bi v tem primeru bilo neskromno; drugič, Pečjakovi poskusi posploše-

vanja se ograjujejo s tolikšno zadržanostjo, opozorili in dvomi, da bi bilo čisto ponarejanje, če bi jih prikazali brez vsega tega; in tretjič, vsi odgovori so zanimivi. Očarljivo je najti toliko slovitih imen na enem mestu in prebirati, kaj velikani, ki jih poznamo le iz knjig, del, pogosto edinole po citatih, osebno mislijo o današnjosti in prihodnosti psihologije.

Vid Pečjak si je zelo prizadeval, da bi razrešil svoj dvom o psihologiji; bralca je napeljal na razmišljanja o vprašanih, ki si jih prej morda niti sam sebi ni zastavljaj; uspelo mu je, da je k takemu razmišljanju pritegnil tudi velikane psihologije z vseh strani sveta in zvlekel iz njih odgovore. Po vsem je ostal dvom tudi v Pečjaku in v bralcu — saj isti pomislek muči tudi veliko Pečjakovih vprašancev. Pečjakov trud pa vendarle ni bil jalov, nasprotno. Sklenimo skupaj z njim, da nam pisma, objavljena v knjigi *Veliki psihologi o psihologiji*, niso pokazala poti, ki pelje k enotnosti psihološke vede, niti nas niso prepričala o tem, da je katerokoli enostransko stališče pravilno, morda pa nas bodo pripravila, kakor so pripravila Vida Pečjaka, do tega, da se sprijaznimo z njenim položajem, kakršen koli je že. Bralec, ki ni psiholog, dobiva s to knjigo priložnost, da si ustvari mišljenje o tem, kakšno to stanje je, ocenjuje ugledna psihologinja Jelena Stakić.

*

Bratislavski časopis Slovenské pohľady prinaša zapis Zlatka Klátika o vprašanih jugoslovanskega literarnega združenja. V njem skuša dognati zvezo med zgodovinskimi in drugimi okoliščinami, ki so naredile sodobno literaturo jugoslovanskih narodov. V krajšem prispevku med drugim piše: »Ena neprežeženih in nerazreženih teženj je pogostno zapiranje sebe v polžjo hišico narodne književnosti, pomirjenost s »provincialno omejenostjo«,

nezanimanje, da bi s svojo ustvarjalnostjo preniknili v vsejugoslovanski prostor. Morebiti gre hkrati za politično avtonomnost, mogoče za ideološko diverzijo, ali pa za subjektivne momente, kakor so efemernost, pomanjkanje nadarjenosti in podobno. To ima svoje globoke, objektivne korenine v vztrajanju pri tradiciji in nezanimanju dejstva, da sta vsaka literatura in njena narodna oblika povezani z določenimi narodnimi in družbenimi temelji ter predstavljata eno izmed stalnic narodov in družbe. »Tako se dogaja«, razmišlja o tej situaciji slovenski pesnik Ciril Zlobec, »da se v smislu narodne samobitnosti čutimo zanesljivejše znotraj lastnih ozkih meja, kot pa v odprtem prelivanju sebe z drugimi in drugih z nami. Vznemirja nas v tej zvezi bolj, če nekaj zgubimo, kot miselnost, da v polni odprtosti nekaj dosežemo. In to je bojazen, da bi zgubili nekaj bistvenega, kar nas kot narod določa...« V časopisu zasledimo tudi poročilo o seminarju, ki so ga pripravili z zamej-

skimi Slovaki o narodni kulturni dediščini. Tega zborovanja so se udeležili tudi Slovaki iz Jugoslavije. Obenem še zvemo, da sta se iz Jugoslavije poleti mudila na Slovaškem Miroslav Toholj in Nikola Kitanović kot štipendista.

*

V Doboju je lani (1983) začela izhajati nova revija, opredeljena kot »revija za družbena vprašanja in kulturo«, njen naslov pa je ZNAČENJA. Medtem ko sta njeni prvi dve številki še bolj ai manj omejeni na bosansko-hercegovski prostor in avtorje iz te republike, pa se v številki 3/4 pojavljajo že tudi avtorji iz drugih okolij in literatur. Tako je v zadnji številki med drugim objavljen obsežen izbor petnajstih pesmi slovenskega pesnika Jaša L. Zlobca; iz njegovih treh zbirk je pesmi izbral in prevedel Špiro Matijević, ki ga vse pogosteje srečujemo med prevajalci slovenske poezije v srbohrvaščino.

A. A.